

1968 in vrata do novih svetov

John Holloway (prevod Samo Bohak)

V sredi še vedno aktualnih odmevov eksplozij leta 1968 govori John Holloway o našem hitro premikajočem se, nestabilnem in polifoničnem uporu proti abstraktnemu delu, dejavnosti, ki plete mrežo kapitalistične prevlade.

1968? Zakaj govoriti o letu 1968? Dogaja se toliko stvari o katerih bi nujno morali govoriti. Govorimo o Oxaci in Chiapasu ter nevarnosti državljanske vojne v Mehiki. Govorimo o vojni v Iraku in bliskovitem uničevanju naravnih pogojev za človeško existenco. Je to res primeren trenutek, da se starčki udobno namestijo v naslanjačih svoje nostalgije?

Morda pa (se) moramo (po)govoriti o letu 1968, kljub upravičenemu občutku nujnost, ki nas preveva, saj se počutimo izgubljeni in brez občutka za smer. Ne zato, da bi našli pot (saj pot ne obstaja), ampak da bi ustvarili množstvo poti. Morda ima leto 1968 nekaj opraviti z našim občutkom izgubljenosti, morda ima nekaj skupnega z našim ustvarjanjem novih poti. Zato, govorimo o letu 1968.

Leto 1968 je odprlo prostor za spremembo v svetu, spremembo v pravilih antikapitalističnega konflikta, spremembo v pomenu antikapitalistične revolucije, torej spremembo v pomenu ideje upanja. Ravno to je tisto, kar še vedno poskušamo razumeti. Zato menim, da leto 1968 prispeva k našemu občutku izgubljenosti in je hkrati ključ do tega, da nekako najdemo smer.

Leto 1968 je bilo eksplozija in zvok te eksplozije še danes odmeva in težko ga je ločiti od zvoka eksplozij, ki so teme 1968 vzele za svoje in jih nadgradile. Morda najdemo najpomembnejše izmed teh v letih 1994 in serijah eksplozij v Zapatističnem gibanju. Ko torej govorim o letu 1968, tega ne počnem nujno z zgodovinsko natančnostjo. Kar me zanima, je eksplozija sama in kako si lahko v duhu te eksplozije zamislimo preseganje katastrofe imenovane kapitalizem.

Leto 1968 je (bilo) eksplozija določene konstelacije družbenih sil, določen vzorec družbenega konflikta. Včasih se ta konstelacija imenuje *fordizem*. Termin fordizem ima veliko zasluge za to, da našo pozornost obrne neposredno na jedro vprašanja, to je: način na katerega so organizirane naše vsakodnevne aktivnosti. Termin se nanaša na svet, v katerem je bila masovna proizvodnja integrirana s promocijo masovne potrošnje, skozi kombinacijo relativno visokih plač in tako imenovane socialne države. Osrednji igralci v tem procesu so bili sindikati. Njihova udeležba v sistemu rednih pogajanj za plače je bila gonilna sila. Druga sila je bila država, za katero se je zdelo, da je zmožna regulirati ekonomijo in zagotoviti osnovne standarde socialne varnosti za svoje državljane. Ni presenetljivo, da so

se v takšni družbi težnje za družbeno spremembo usmerile na državo in cilj prevzema oblasti, z volitvami ali drugače. Morda bi bilo bolj ustrezno govoriti o tem vzorcu razrednih razmerij ne le kot fordizmu ampak o fordizmu-keynesianizmu-leninizmu.

Predpostavljam, da gre pri tem vprašanju za nekaj globljega. Nevarnost, ki preži na nas z našim omejevanjem na idejo krize fordizma (ali fordizma-keynesianizma-leninizma), je, da nas ta pojem (po)vabi, da ga vidimo kot le še enega v seriji načinov regulacije (nadzora), ki ga bo pozneje presegel drug model (post-fordizem ali Imperij ali karkoli že). Kapitalizem tako vidimo kot serijo prestrukturiranj ali sintez ali koncev, naš problem pa ni pisanje zgodovine kapitalizma, ampak iskanje poti iz te katastrofe. Fordizem je potrebno preseči. Fordizem je zelo izjemno razvita oblika odtujenega oz. abstraktnega dela in v teh letih je bila izzvana ideja odtujenega dela, ki se skriva v samem srcu kapitalizma.

Abstraktno delo (uporabljam pojem, ki ga je Marx uporabljal v svojem delu Kapital, saj se mi zdi pojem bogatejši) je delo, ki proizvaja vrednost in presežno vrednost in s tem kapital. Marx ga postavi naproti uporabnemu oz. konkretnemu delu, tj. aktivnosti, ki je potrebna za obnavljanje katerekoli družbe. Abstraktno delo je delo videno kot delo, ki so mu odvzete njegove partikularne značilnosti, je delo, ki je enako kateremukoli drugemu delu in ta enakost je vzpostavljena skozi (iz)menjavo ali skozi njegove administrativne analogije. Abstrakcija pa ni le miselna abstrakcija: gre za dejansko abstrakcijo. Dejstvo, da so izdelki proizvedeni za izmenjavo vpliva na sam produkcijski proces, ki spremeni delo v proces, v katerem je vse, kar šteje, izvedba družbeno potrebnega dela in učinkovita proizvodnja dobrin, ki se bodo prodajale. Abstraktno delo je delo, ki mu je odvzeta vsaka partikularnost, je delo izropano pomena. Abstraktno delo proizvede družbo kapitala, v kateri je edini pomen akumulacija abstraktnega dela - nenehno iskanje dobička.

Abstraktno delo tke mrežo družbe, v kateri živimo. Tke množstvo človeških dejavnosti skupaj s ponavljajočim se procesom izmenjave. Skozi ta proces, ki nam znova in znova pravi: "Ni važno, da uživaš v svojem delu, ni važno koliko truda, ljubezni in skrbi vložiš vanj, važno je, da se bo tvoje delo prodajalo. Kar šteje je le koliko denarja lahko dobiš zanj." Tako so naše različne dejavnosti stkane skupaj, to je način na katerega je zgrajena naša kapitalistična družba.

Ampak stkane niti vijejo mnogo globlje: takšen način urejanja naših medsebojnih odnosov skozi izmenjavo stvari ustvari »postvarjanje" oz. reifikacijo ali fetišizacijo družbenih odnosov. Na enak način kot nas stvar, ki jo ustvarimo, loči od nas samih, se postavi (na)proti nam, s tem negira svoj izvor. Tako vsi vidiki naših odnosov s soljudmi pridobijo značaj stvari. Denar postane stvar, namesto da bi bil samo razmerje med različnimi ustvarjalci. Država postane stvar, namesto da bi bila le način, na katerega urejamo naše skupne zadeve. Spol postane stvar,

namesto množstva različnih načinov, na katere se ljudje dotikajo in telesno povezujejo. Narava postane stvar, ki jo lahko uporabimo v našo korist, namesto kompleksnega medsebojnega odnosa različnih oblik življenja, ki si delijo ta planet. Čas postane stvar, čas ure, čas izven nas. Ki nam pravi, da bo jutrišnji dan enak današnjemu, namesto samo ritem našega doživljanja in sproščanje našega početja. In tako dalje.

Z izvajanjem abstraktnega dela tkemo, tkemo, tkemo ta svet, ki nas tako hitro uničuje. In vsaka nit daje trdnost in moč vsem drugim nitim. V središču naše dejavnosti je abstraktno delo kot abstraktno delo, a prazno brezpomensko abstrakcijo našega dela drži skupaj celotna struktura abstrakcije in odtujtve, ki jo sami ustvarjamo : Država, ideja in praksa dimorfozne seksualnosti, objektivizacija (popredmetenje) narave, doživljanje časa kot urnega časa, videnje prostora kot prostora omejenega z mejami itd. Vse te različne dimenzije abstraktne brezpomenskosti so ustvarjene in hkrati jačajo abstraktno brezpomenskost našega vsakodnevnega življenja, dejavnosti, ki je v samem jedru le te. Ta kompleksen klopčič je leta 1968 razneslo.

Kako? Kaj je bila sila za to eksplozijo? Ne gre za delavski razred, vsaj ne v tradicionalnem smislu. Tovarniški delavci so igrali pomembno vlogo v Franciji, ampak ne v eksploziji leta 1968. Eksplozije prav tako ne moremo razumeti v okviru neke določene skupine. Gre za družben odnos (relacijo) abstraktnega dela, ki eksplodira. Sile za eksplozijo ne smemo razumeti kot skupine, ampak kot spodnjo stran abstraktnega dela, nasprotje v abstraktnem delu, to kar abstraktno delo vsebuje, a ne obvladuje, to kar abstraktno delo zatira, a ne more zatreti. To je to, kar eksplodira.

Kaj je spodnja stran abstraktnega dela? Tukaj naletimo na problem z besediščem in to ne po naključju, saj je to kar je zatirano ponavadi nevidno, brez glasu, brez imena. Mi temu pravimo anti-alienacija ali anti-abstrakcija. V spisih iz leta 1844 Marx označi anti-alienacijo kot »zavedno življenjsko aktivnost« in v Kapitalu, zasledimo nasprotje med abstraktnim delom in »uporabnim ali konkretnim delom.« Ta pojem ni v celoti zadovoljiv, deloma, ker razlikovanje med delom in drugimi oblikami dejavnosti ni skupna vsem družbam. Zaradi tega bom spodnjo stran abstraktnega dela imenoval *delovanje*: raje delovanje kot le anti-alienacija, saj gre v prvi vrsti in najbolj za način, na katerega je organizirana človeška dejavnost.

Kapitalizem temelji na abstraktnem delu, a vedno obstaja spodnja stran, drug aspekt dejavnosti, za katerega se zdi, da je popolnoma podrejen abstraktnemu delu, ampak ni in ne more biti. Abstraktno delo je dejavnost, ki ustvarja kapital in tke kapitalistično prevlado, a vedno obstaja druga stran, dejavnost, ki ohrani ali poskuša ohraniti svojo partikularnost, ki sili k neke vrste pomenu/smislu, nekakšni samoopredelitvi. Marx na začetku Kapitala opozori na odnos med abstraktnim in uporabnim delom kot steber, na katerem temelji razumevanje politične ekonomije (in preko tega kapitalizma) - poved, ki jo celotna marksistična tradicija skoraj v celoti spregleda.

Znotraj kapitalizma obstaja uporabno delo v obliki abstraktnega dela, vendar odnosa med obliko (forme) in vsebino ne moremo razumeti kot enostavno vsebovanje: neizogibno gre za odnos proti-in-onstran: delovanje obstaja v proti-in-onstran abstraktnemu delu. Tukaj gre za primer vsakdanje izkušnje, ko poskušamo najti nek način, na katerega bi naše delovanje usmerili napram nečemu, za kar menimo, da je zaželeno ali potrebno. Tudi znotraj abstraktnega dela poskušamo najti način, s katerim se nam ni treba v celoti podrediti vladavini denarja. Kot profesorji poskušamo narediti nekaj več kot le proizvajati funkcionarje kapitala, kot delavci za tekočim trakom premikamo svoje prste preko namišljene kitare v sekundah prostega časa, ki nam ostane, kot sestre poskušamo našim pacientom izkazati človeškost, ki presega okvirje naše plače, kot študenti sanjami o svetu, ki ga denar ne določa popolnoma. Med našo dejavnostjo in abstrakcijo (ali alienacijo) obstaja antagonistični odnos, ki ga kapital vsili, ne samo odnos podreditve, ampak tudi odnos upiranja, upora in potiskanja onstran.

Le ta je vedno prisoten, a je eksplodiral v letu 1968, ko je generacija, ki je izkušnja fašizma ni več (u)krotila, vstala in rekla: »Ne, ne bomo posvetili naših življenj vladavini denarja, ne, ne bomo posvetili vseh dni našega življenja abstraktnemu delu, namesto tega bomo naredili nekaj drugega.« Upor proti kapitalu se jasno izraža v tem, kar je in vedno mora biti: upor proti delu. Postane nam jasno, da ne moremo misliti (razumeti) razrednega boja kot boja dela proti kapitalu, saj je delo na isti strani kot kapital, delo proizvaja kapital. Ne gre za boj dela proti kapitalu, ampak za boj delovanja (ali življenja) proti delu in preko tega proti kapitalu. To se izraža na univerzah, to se izraža v tovarnah, to se je izrazilo na ulicah leta 1968. To je tisto kar onemogoča kapitalu da bi zadostno zvišal hitrost?! eksploatacije (izkoriščevanja), da bi ohranil rast dobička, za ohranitev fordizma.

Sila delovanja, se pravi sila drznosti reči: »ne, ne bomo živeli tako, drznost reči, da bomo naredili nekaj drugega«, je tista, ki raztrešči konstelacijo boja osnovanega na ekstremni abstrakciji dela, ki se izraža v fordizmu. Je upor, ki je uperjen proti vsem vidikom abstrakcije dela. Ne samo proti alienaciji dela v ožjem smislu, ampak tudi fetišizaciji seksa, narave, časa, prostora in tudi proti državno naravnanih oblikah organizacije, ki so del te fetišizacije. Obstaja osvoboditev, emancipacija. Možno postane misliti in početi stvari, ki jih prej nismo mogli. Moč eksplozije, moč boja razkolje kategorijo dela (ki jo je odprl Marx in zaprla marksistična tradicija) in z njo vse ostale kategorije misli.

Eksplozija nas vrže v nov svet. Vrže nas na novo bojišče, ki ga določa konstelacija bojev, ki je izrazito odprta. To je bistveno: če skočimo do govora o novih oblikah dominacije (Imperij ali post-fordizem) potem zapiramo ravno te dimenzije, za katere se borimo, da bi ostale odprte. Z drugimi besedami, obstaja resnična nevarnost, da z analizo tako imenovane nove paradigme dominacije tej paradigmi priskrbimo trdnost in stabilnost, ki ji ne pripada in s tem dosežemo nekaj, česar si zagotovo ne želimo. Relativno koherentno platno, ki je obstajalo pred eksplozijo, se

raztrga. V interesu kapitala je, da ga ponovno zašije skupaj, da vzpostavi nov vzorec. Antikapitalizem se pomika v drugo smer, trga, širi razpoke, kolikor je le možno.

Stara konstelacija je bila osnovana na antagonizmu med delom in kapitalom z vsem, kar spada pod sindikate, korporativizmom, strankami, socialno državo, itd. Če imamo prav, ko pravimo, da je treba novo konstelacijo razumeti kot takšno, ki ima v svojem centru antagonizem med delovanjem in abstraktnim delom, potem to pomeni, da moramo radikalno razmisliti kaj anti-kapitalizem pomeni, kaj pomeni revolucija. Vse uveljavljene prakse in ideje povezane z abstraktnim delom moramo postaviti pod vprašaj: Delo, seksualnost, narava, država, čas, prostor, vsi pojmi postanejo bojišča našega boja.

Nova konstelacija (ali boljše, konstelacija, ki je svoj pravi obraz jasno pokazala leta 1968 in se še vedno bori, da bi se rodila) je konstelacija delovanja proti abstraktnemu delu. To pomeni, da je v svojem bistvu negativna. Delovanje obstaja v in proti abstraktnemu delu. V kolikor se uspe osvoboditi abstraktnega dela in obstaja tudi onstran (kot kooperativa, kot socialni center, kot *Juata de Buen Gobierno, Huntas of good government), je vedno ogroženo, ga vedno oblikuje njegov antagonizem do abstraktnega dela ki ga hkrati ogroža. Takoj, ko ga pozitiviramo, ko ga vidimo kot avtonomni prostor ali socializem v eni državi ali socialnem centru ali kot kooperativo, ki ni v gibanju proti kapitalizmu, se hitro spreobrbe v svoje nasprotje. Boji proti kapitalizmu in kapitalu so hitro-premikajoči-se in nestabilni. Obstajajo na robu izginevanja (minevanja) in jih ne moremo soditi s pozitivnosti institucij.

Gibanje delovanja proti delu je *anti-identitarno*, zato: je gibanje ne-identitete proti identiteti. To je pomembno zaradi praktičnih razlogov, preprosto zato, ker je prestrukturiranje kapitala le poskus, da bi nove boje vkalupil v identitete. Boji žensk, črncev, domorodcev, dokler so vsebovani v njihovih pripadajoči identitetah, ne predstavljajo problema za reprodukcijo sistema abstraktnega dela. Prav nasprotno, ponovna utrditev abstraktnega dela verjetno temelji na ponovnem premešanju teh identitet kot identitet, ponovni uravnavi teh bojev v omejene, *identitarne* boje. Gibanje Zapatistov ne predstavlja izziva kapitalizmu dokler ostane le borba za pravice domorodcev: šele ko ta boj preplavi identiteto, ko Zapatisti rečejo "mi smo domorodci, vendar smo več kot to", ko rečejo, da se borijo zato, da bi na novo ustvarili svet, osnovan na vzajemnem priznanju dostojanstva, šele takrat predstavljajo grožnjo kapitalizmu. Boj za delovanje je boj za preseganje fetišiziranih kategorij identitete. Ne borimo se toliko za pravice žensk, kot za svet, v katerem bo delitev ljudi na dva spola (in s tem genitalizacija seksualnosti, na kateri ta delitev temelji) presežena, ne toliko za ohranitev narave kot za radikalno ponovno preiščanje odnosa med različnimi oblikami življenja, ne toliko za pravice migrantov, kot za odpravo meja.

Pri vsej tej spremembi je bistven čas. Homogenost časa je bila verjetno najbolj pomembno lepilo stare konstelacije, konstelacije abstraktnega dela, ki sta ga nekritično sprejemali tako levica kot desnica. V tem pogledu, je revolucija,

če si jo je sploh mogoče zamisliti, možna le v prihodnosti. Čas takšnega mišljenja je mimo. Včasih nedeljivi par: »bodoča revolucija«, se danes sliši kot čista neumnost. Prepozno je za revolucijo v prihodnosti. Poleg tega vsak dan, v katerem načrtujemo prihajajočo revolucijo, ponovno ustvarjamo kapitalizem, ki ga sovražimo, zato je sam pojem revolucije v prihodnosti protisloven. Revolucija je tukaj in zdaj ali pa je sploh ni. To je bilo implicirano v letu 1968, s tem ko je gibanje zavrnilo navodila Partije, naj počaka na pravi trenutek. To postane eksplicitno v kriku Zapatistov »Ya basta! Januarja 1994. Dovolj! Zdaj! Ne »počakali bomo, da naslednji Kondratijev cikel zaključi svoj krog«. In ne : »(po)čakali bomo, da Partija osvoji oblast" Ampak sedaj: revolucija tukaj in sedaj!

Kaj to pomeni? Pomeni lahko samo množstvo bojev, ki izhajajo iz posameznega, stvaritev prostorov, trenutkov, v katerih poskušamo živeti družbo, ki jo želimo ustvariti. To pomeni ustvarjanje razpok v sistemu kapitalističnega nadzora, trenutkov in prostorov v katerih rečemo: " Ne, ne bomo naredili, kar kapital od nas zahteva, naredili bomo, kar mislimo, da je potrebno ali zaželeno.

Neizogibno to pomeni razumevanje antikapitalističnega boja kot boja za množstvo zelo različnih bojev. Tu ne gre za množenje identitet, ampak za hitro gibanje anti-identitarnih bojev, ki se dotikajo in razhajajo, vplivajo druga na drugega in se odbijajo, ustvarjalni kaos razpok, ki se množijo in širijo, se na trenutke napolnijo, spet pojavijo in ponovno širijo. To je polifoničen upor delovanja proti abstraktnemu delu. Nujno je polifoničen. Zanikati njegovo polifonijo bi pomenilo podrediti ga novi obliki abstrakcije. Svet, ki ga poskušamo ustvariti, svet uporabnega delovanja ali zavestne življenjske aktivnosti je nujno svet mnogih svetov. To seveda pomeni, da morajo biti oblike organizacije, ki poskušajo artikulirati to polifonijo, proti-državne.

Od zunaj se včasih zdi, da je ta polifonija le kaotičen disonančen hrup brez smeri, brez meta-pripovedi. To je napaka. Meta-pripoved ni ista kot pred letom 1968, a obstaja meta-pripoved, z dvema obrazoma. Prvi obraz te meta-pripovedi je preprosto: Ne, »Dostje! In drug obraz je Dostojanstvo; živimo v svetu, ki ga želimo ustvariti, ali z drugimi besedami : Delujemo.

Morda lahko zaključimo z besedami, da je bilo leto 1968 kriza delavskega razreda kot proze, a njegovo rojstvo kot poezija: kriza delavskega razreda kot abstraktnega dela, njegovo rojstvo kot uporabno-ustvarjalno delovanje. Vmesna leta so nam pokazala, kako težko je pisati poezijo, kako težko in kako potrebno.

Leta 1968 ni šlo samo za Pariz in »Francoski maj«. 1968 je okrajšava za celotno serijo vstaj, uporov in revolucij, ki so se zgodile po celem svetu v eksplozivnem triletnem obdobju brez jasno določenega začetka ali konca. V ZDA je poletje ljubezni leta 1967 odprlo pot za militantne proteste proti vojni v Vietnamu, vstaje v več kot sto mestih in »policijske izgrede« na konvenciji Demokratske stranke v Čikagu. V Mexico-city-ju so bili meseci političnega

nemira krvavo zatrti z masakrom v Tlaetlolchu, ko sta policija in vojska umorili 200-300 ljudi samo nekaj dni pred odprtjem olimpijskih iger. Med igrami sta atleta Tommies Smith in John Carlos salutirala črnski pozdrav (black power) zmagovalcem na stopničkah. V Češkoslovaški se je Praška pomlad končala šele, ko so ruski tanki vdrli v deželo. Nacionalistični prebivalci drugega največjega mesta Severne Irske so odbili oboje, policijo in lojalistične suroveže in razglasili avtonomno območje "Svobodni Derry". Vrstili so se upori, stavke, zasede in različne oblike politične aktivnosti v mnogih drugih državah, skupaj z Nemčijo, Pakistanom, Bolivijo, Španijo, Japonsko, Avstrijo, Belgijo, Švedsko, Veliko Britanijo, Nigerijo, Senegalom, Srbijo, Avstrijo, Turčijo, Hongkongom, Egiptom in Libanonom. Italijanska »vroča jesen« leta 1969 je odprla desetletja dolgo trajajoče gibanje Autonomia.

**Juntas de Buen Gobierno* – "Hunte dobre vlade" – ustanovljeni sveti , ki so jih ustanovili Zapatistov v svojih avtonomnih občinah.

Biografija

John Holloway je avtor dela *Spreminjati svet brez boja za oblast. Pomen revolucije danes*. Angleški izvirnik in francoski ter slovenski prevod tega članka sta na voljo na:

www.turbulence.org.uk